

Бажан Олег (м. Київ)

Кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу історичної регіоналістики, Інституту історії України НАН України.
УДК 37.01(4УКР) (091)

ВХОДЖЕННЯ КРИМСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДО СКЛАДУ УРСР: ОСВІТЯНСЬКИЙ АСПЕКТ

Досліджується діяльність партійних, радянських і освітянських органів як центральних, так і місцевих, щодо запровадження української мови в школах Кримської області невдовзі після переходу півострова до УРСР.

Ключові слова: *освіта, українська мова, Крим.*

19 лютого 1954 року Президія Верховної Ради СРСР ухвалила указ «Про передачу Кримської області зі складу РРФСР до складу УРСР», обґрунтовуючи своє рішення спільністю економіки, територіальною близькістю та тісними господарськими і культурними зв'язками між Кримом і Україною. Важливого колективного рішення вищого законодавчого органу СРСР передувала певна процедура. Опираючись на аргументи та пропозиції місцевих і центральних виконавчих органів Російської Федерації про «доцільність передачі Кримської області до складу Української РСР», Президія Верховної Ради РСФСР вважала за необхідне поцікавитися думкою УРСР з цього приводу. Подання Президії Верховної Ради РРФСР щодо питання передачі Кримської області до складу Української РСР було розглянуто на Президії Верховної Ради УРСР 13 лютого 1954 року. Після обміну думками найвищий колегіальний орган державної влади в УРСР ухвалив відповідну постанову: «Обговоривши подання Президії Верховної Ради РРФСР по питанню передачі Кримської області із складу РРФСР до складу Української РСР, внесене на розгляд Президії Верховної Ради СРСР, Президія Верховної Ради Української РСР висловлює сердечну подяку Президії Верховної Ради Російської Радянської Федеративної Соціалістичної Республіки за цей великодушний, благородний акт братнього російського народу.

Український народ з почуттям глибокого задоволення і палкої вдячності зустрів рішення про передачу Криму до складу Української РСР, як нове яскраве виявлення безмежного довір'я і щирої любові російського народу до українського народу, нове свідчення нерушимої братньої дружби між російським і українським народами.

Уряд України подбає про дальший розвиток і процвітання народного господарства Криму.

Президія Верховної Ради Української РСР, відповідно до подання Президії Верховної Ради Російської Радянської Федеративної Соціалістичної Республіки, постановляє:

Просити Президію Верховної Ради Союзу РСР передати Кримську область із складу Російської Радянської Федеративної Соціалістичної Республіки до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки»¹.

Цікавим є той факт, що зміст згаданої постанови Президії Верховної Ради УРСР заздалегідь було узгоджено на засіданні Президії ЦК КПУ². Крім того, 12 лютого 1954 року члени Президії ЦК КПУ О. Кириченко, М. Підгорний, Н. Кальченко, І. Назаренко, М. Гречуха, Д. Коротченко погодили текст промови голови Президії Верховної Ради УРСР на спеціальному засіданні Президії Верховної Ради СРСР (19.02.1954 р.): «Президія Верховної Ради Української РСР повністю поділяє пропозицію про передачу Кримської області із складу Російської Радянської Федеративної Соціалістичної Республіки до складу Української РСР, яка тут викладена Головою Президії Верховної Ради РРФСР тов. Тарасовим, і висловлює сердечну вдячність Президії Верховної Ради Російської Радянської Федеративної Соціалістичної Республіки за великодушний благородний акт братнього російського народу.

Передача Криму Українській РСР, враховуючи спільність економічного розвитку, територіальну близькість і міцніючі господарські і культурні зв'язки між Українською республікою і Кримською областю, цілком доцільна і є дружнім актом, який свідчить про безмежне довіря і любов російського народу до українського народу.

Український народ добре знає, що бути в братерській дружбі з великим російським народом, з усіма народами нашої країни — значить побідоносно йти по шляху, вказаному Комуністичною партією, по шляху вільного і щасливого життя, по шляху до комунізму.

Трудящі Радянської України твердо пам'ятають і в віках не забудуть того, що тільки завдяки дружбі, допомозі і підтримці братнього російського народу й інших народів нашої Батьківщини, завдяки постійному піклуванню Центрального Комітету Комуністичної партії Радянського Союзу і Радянського уряду український народ добився величезних успіхів у піднесенні економіки, в розквіті культури — національної формою, соціалістичної змістом. Нині український народ, разом з іншими народами Радянського Союзу, успішно бореться за виконання п'ятого п'ятирічного плану, за дальше зростання могутності нашої соціалістичної держави.

Одним з яскравих проявів нерозривної дружби народів СРСР є 300-річчя воз'єднання України з Росією, що відзначається в цьому році,

як велике національне свято українського, російського і всіх народів Радянського Союзу.

Президія Верховної Ради Української РСР просить Президію Верховної Ради СРСР затвердити спільне подання Президії Верховної Ради Російської Радянської Федеративної Соціалістичної Республіки і Президії Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки про передачу Криму із складу РРФСР до складу УРСР. Це рішення з вдячністю і схваленням буде зустрінуте всім українським народом.

Дозвольте мені запевнити вас, що з боку Українського уряду буде приділена належна увага дальшому розвитку народного господарства Криму і підвищенню матеріального та культурного добробуту трудящих Кримської області»³.

Незважаючи на територіальну й історичну спорідненість Криму та України, серйозною проблемою у процесі входження півострова до складу УРСР був етнічний склад населення регіону.

Чисельність населення Кримської області за національним складом за даними переписів 1939 та 1959 років⁴

	1939 рік			Питома вага національності стосовно всієї чисельності населення	1959 рік			Питома вага національності стосовно всієї чисельності населення
	Всього	У тому числі			Всього	У том числі		
		міського	сільського			міського	сільського	
Всього населення	1123,8	585,6	538,2	100	1201,5	775,4	426,1	100
У тому числі:								
росіяни	557,4	343,2	214,2	49,6	858,3	575,7	282,6	71,4
українці	153,5	83,8	69,7	13,7	267,7	143,6	124,1	22,3
євреї	65,3	47,4	17,9	5,8	25,4	22,8	2,6	2,1
білоруси	6,7	4,1	2,6	0,6	21,7	12,6	9,1	1,8
поляки	5,1	3,8	1,3	0,5	3,9	2,7	1,2	0,3
німці	51,0	10,0	41,0	4,5	0,5	0,4	0,1	0,04
молдавани	1,5	0,75	0,75	0,1	2,4	1,8	0,6	0,3
греки	20,7	12,0	8,7	1,8	1,1	0,9	0,2	0,1
болгари	15,3	2,5	12,8	1,4	0,7	0,4	0,3	0,06
татари	218,5	59,7	158,8	19,4	1,8	1,5	0,3	0,1
інші національності	28,8	18,3	10,5	2,6	18,2	13,1	5,1	1,5

У зв'язку з цим, республіканський уряд намагався вживати заходів для заселення краю українцями. Вже в середині березня 1954 року голова Ради міністрів УРСР Н. Кальченко звернувся до керівника союзного уряду Г. Маленкова з проханням переглянути плани переселення на Кримський півострів. У зв'язку з включенням Кримської області до складу УРСР голова Ради міністрів УРСР Н. Кальченко пропонував скасувати план переселення з України в Читинську область, а натомість рекомендував затвердити план внутрішньо республіканського переселення по Україні, включаючи Крим⁵. Реалізація програми трудової міграції на території Криму в другій половині 1940–1980-х рр. дає підстави стверджувати про збільшення числа українців, які проживали на півострові (на 1939 р. у Криму мешкало 153.5 тис. українців; у 1959 р. — 267.7 тис.; у 1989 р. — 625.919 осіб).

Одночасно з планом економічної інтеграції Криму в народногосподарський комплекс УРСР у середині 1950-х років значна увага партійного керівництва республіки приділялася зміцненню культурних та комунікаційних зв'язків населення півострова з материковою Україною. Потреба формування єдиного гуманітарного простору спонукало республіканське керівництво зосередитися, в тому числі, і на мовній політиці в регіоні. Входження Криму до складу УРСР не могло не позначитися на мовній політиці в освітній сфері. Ініціатива «українізації» регіону належала Кримському обкому КПУ. В серпні 1954 р. бюро обкому прийняло рішення про введення вивчення української мови та літератури в школах Кримської області. В записці надісланій до ЦК КПУ у вересні 1954 р. зазначалося: «В зв'язку з передачею Кримської області до складу УРСР Кримський обком КПУ вважає необхідним увести в 1955–1956 навчальному році вивчення української мови та літератури в школах Кримської області і просить розглянути наступні пропозиції по даному питанню:

1. Для того щоб надати учням шкіл області системні знання з української мови та літератури і тим самим забезпечити можливість випускникам навчатися в спеціальних середніх навчальних закладах та вузах УРСР, ввести з 1955–56 навчального року вивчення української мови та літератури з II по VIII клас включно у всіх школах області.

Запровадження вивчення української мови з 1955 року пояснюється тим, що в області немає підготовлених кадрів учителів, знаючих українську мову. Ці кадри необхідно підготувати протягом 1954–55 навчального року.

В області з 2193 учителів початкових класів лише 94 знають українську мову. Однак і вони досвіду викладання української мови зовсім не мають. Усього необхідно підготувати 1500 учителів для II–IV класів.

2. У Кримській області 320 семирічних і 140 середніх шкіл. В кожну семирічну школу необхідно направити одного викладача і в кожну середню школу — двох викладачів української мови та літератури. Вони ж будуть вести викладання в школах робочої та сільської молоді. Усього необхідно мати 600 учителів.

Обком партії просить ЦК КП України дати вказівку Міністерству освіти УРСР про направлення в Кримську область 600 учителів української мови та літератури для викладання в середніх та семирічних школах з 1955–56 років.

3. У зв'язку з тим, що в окремих семирічних школах учителі української мови не будуть мати повного 18-ти годинного навантаження, просимо дозволити облвиконкому виплачувати вчителям повну ставку.

4. В період з 1954–55 навчального року провести курси по вивченню української мови учителями початкових шкіл у кількості 1500 чоловік.

Дати вказівку Міністерству освіти розробити програму курсів і забезпечити вчителів початкових класів області підручниками української мови <...>

5. З метою забезпечення матеріальної допомоги та здійснення контролю за якістю викладання української мови в школах просимо ввести додатково в штат Кримського облвико 3 інспекторів-методистів, в штат Севастопольського, Сімферопольського, Керченського, Ялтинського, Євпаторійського, Феодосійського, Джанкойського, Білогірського райвно — по одному інспектору-методисту.

Створити при Кримському обласному інституті удосконалення вчителів кабінет української мови та літератури в складі завідувача та двох методистів»⁶.

Насправді, складена програму дій на 1955 рік по запровадженню української мови в школах Криму, стала реалізовуватися на півострові у листопаді 1954 року. Кримський обласний відділ народної освіти за погодженням з Міністерством освіти УРСР у другій чверті 1954/1955 навчального року організував в школах, де були відповідні кадри, вивчення української мови. Впродовж першого року українська мова вивчалась в тридцяти восьми класах двадцяти чотирьох шкіл з кількістю шістсот дев'ятнадцять учнів II–IV класів (II класи — 406 учнів, III класи — 94 учні, IV класи — 119 учнів). Вивчення української мови, яка належно сприйнята як учнями, так і громадськістю, носила вибіркового, експериментальний характер. Попри перші успіхи, давалися взнаки і певні труднощі. В школах Кримської області бракувало учителів початкових класів які володіли українською мовою. Середні навчальні заклади не були забезпечені спеціальними програмами та підручниками. Українська мова була запроваджена не в усіх класах, що давало привід деяким батькам

писати заяви про переведення їх дітей у класи, де українська мова не викладалася.

Для забезпечення викладання української мови в школах Кримської області у 1955/1956 навчальному році передбачалося підготувати на короткотермінових курсах 219 учителів молодших класів, призначити для роботи в V–VII класах 700 викладачів-філологів та забезпечити учнів відповідною методичною літературою⁷. Як свідчить стенограма наради у заступника голови Ради міністрів УРСР М. Гречухи 2 серпня 1955 р. в урядовців та чиновників профільного міністерства не було чіткого уявлення про механізми, ресурси, масштаби, часові рамки впровадження української мови у шкільний навчальний процес кримських шкіл:

«ТОВ. Овчаренко — Коли в минулому році ми вводили, як досвід, вивчення української мови в 24 школах, ми дали вказівку готувати вчителів української мови. Вивчаючи питання в цьому році, ми бачимо, що розумно вводити вивчення української мови з 2–4 класів в тих школах, де є можливість надіслати досвідченого вчителя з української мови. Зараз нам роботу з кадрами треба розпочати знову для того, щоб надіслати в Крим 150 вчителів. Що зараз можна зробити в Криму. Для мене ясно, що розпочинати вивчення української мови треба з 2–4 класів включно. Чому в цих класах? По-перше, тому, що вивчення української мови краще всього дається дітям в такому віці.

В яких школах це зробити? Можна ввести тільки в тих школах, де є навантаження вчителя не менш, ніж 18 годин. Ми підраховали — можна ввести вивчення української мови в 900 2–4 класах, з загальної кількості цих класів 1800. Для цього треба було направити туди 150 учителів. Ці учителі читали б українську мову в 900 класах як предмет, було б по 4, і як виняток, по 5 класів. Це було б 120 учнів. Це дуже складна робота. Треба платити їм ставку. Вчителям, яким скорочується навантаження в цих класах — місцевим, дати 2 роки для того, щоб вони вивчили українську мову, а прибулі учителі допомогли б їм протягом 2 років вивчити українську мову.

Такий варіант найкращий і не викличе ніякого незадоволення в Криму. Я розмовляв з учителями, партійними працівниками, населенням і такий варіант не викликає ніякого незадоволення. Я вважаю, що треба зупинитися на цьому варіанті. Ми втратили багато часу, залишилось 15, максимум 20 днів для того, щоб відібрати 150 чоловік, вказати школи до яких їх направляти, перебудувати плани тощо, це дуже велика робота, а часу дуже мало;

тов. Русько — Треба вирішити питання і про заробітну плату вчителів, тим які будуть працювати в цих класах, треба, щоб за меншу кількість годин вони одержували ставку, і тим, які прийдуть щоб їм не за 18 годин давали ставку, а за меншу кількість годин;

тов. Овчаренко — Це гроші такі, що бюджет області повністю перекриває;

тов. Дуднік — Зважаючи на те, що сьогодні 2 серпня, можна говорити про такі реальні пропозиції або вести підготовчу роботу на майбутній час, або зробити перші кроки ще в цьому році. Я вважаю, якщо робити перші кроки в цьому році, то зараз треба було назначити вчителів української мови в 7-річні школи, там де є 5-ті класи, щоб вони викладали цей предмет, щоб у всіх 5-х класах вони самі викладали українську мову. Курс української мови починається з 5 класів, цим вчителям дати доручення протягом року працювати з вчителями молодших класів 1–4, з тим, щоб в майбутньому році ці вчителі могли б самі викладати цей предмет в тому, чи іншому класі.

Упродовж 3 років ми б забезпечили кваліфіковане викладання української мови 5–7 класів і підготували вчителів, які б самостійно вели курс української мови в молодших класах. Таким чином, упродовж 3–4 років ми б забезпечили перехід всіх без винятку шкіл з російською мовою навчання на учбовий план нашої республіки, в тому числі на вивчення української мови. Коли я був у Криму, то побував в таких селах, де переважну кількість населення складають українці, які компактною масою приїхали. Я, наприклад, був у селі, в якому 180 сімей колгоспників приїхали з Житомирської області, з ними приїхало стільки дітей, яких вистачить на повну семирічну школу. Після того, як я там побував, був у райкомі партії, говорили, потім поставили і питання на нараді у секретаря обкому партії і було дано доручення виявити населені пункти, де переважна кількість українців, які бажають, щоб були українські школи. Я знаю, що в Криму є населені пункти, де треба було б організувати школи з українською мовою навчання, я вважаю, що це питання треба індивідуально вирішувати. Щодо перших класів, вірніше, початкових. Коли кадри, які там не можуть викладати українську мову, а замість них ми нікого не можемо призначити, виходить, що в цьому році в молодших класах українську мову не розпочнуть вивчати;

тов. Сивець — У нас була пропозиція розпочати вивчення української мови з 5 класів з тим, щоб в наступному році почати з молодших класів. Не можна розпочати викладання тільки в частині 5-х класів. Мені здається, що пропозиція відносно того, щоб ввести в 5-х класах як предмет вивчення української мови є найдоцільніше.

Щодо молодших класів. Підручники і програми є для других класів, а для III-х нема. В 2-х класах можна запровадити в цьому році, але у вас там нема викладачів, які б знала українську мову.

Початкові класи в Кримській області, як правило, комбіновані, один учитель веде 2–3 і навіть 4 класи, і тут вести українську мову учителю

буде надто важко. Весь час інша мова розпочиналась з 5-х класів і не обов'язково розпочинати в Криму з других класів тим більш, що зараз залишилось дуже мало часу;

тов. Овчаренко — Я вважаю, що з 5-х класів розпочинати неможна, тому що це знизить успішність. Треба вести викладання української мови так, щоб діти знали її і літературу. Треба робити так, щоб це не відбивалось на успішності, ми не повинні викликати незадоволення з боку учителів, а досвід показує, що вивчення української мови не відбивається на успішності лише тоді, коли її починають вивчати з початкових класів;

тов. Колосова — Я вважаю, що в першу чергу треба знати контингент дітей корінного населення в Криму для того, щоб виявити скільки українських шкіл там треба відкрити. В залежності від наявності контингенту відкривати українські школи.

Крім цього, я вважаю, як не важко, а послати 150 учителів треба, вирішивши одноразово питання про оплату їх.

Обов'язково треба вирішити питання про організацію вивчення української мови вчителями 2–4 класів. І мені здається, що запроваджувати вивчення української мови треба було б з 2-х класів в цьому році;

тов. Гречуха — Давайте умовимось таким чином: ніяких проектів рішень ЦК і Ради Міністрів не виносити і ніяких постанов з цього приводу не приймати, а як це зробити? Навіть наказу Міністра не давати, а треба викликати завідувача облвню, розібратись з ним і сказати: запровадьте вивчення української мови там, де в цьому є потреба і можливість, не форсуйте цієї справи, але все ж таки якійсь певний мінімум відносно запровадження вивчення української мови в цьому році повинен бути, і відкривати українські школи там, де є відповідні контингенти, де є вчителі, коли нема, треба підкинути туди вчителів і українські школи організувати. Де можливо — організувати інтернати. З приводу цього ми підкажемо і облвиконкому, обкому — вирішуйте питання самі, де є потреба, де є необхідність, не форсуйте і не затягуйте цієї справи.

Я, наприклад, вважаю, що коли є потреба і можливість організувати з 5-х класів, а також я прибічник того, коли буде можливість і потреба — з другого класу організувати вивчення української мови»⁸.

Попри дискусії у владних кабінетах про темпи впровадження у шкільну освіту української мови в Криму, процес переведення шкіл області на навчальний план шкіл України мав позитивну динаміку. Якщо в 1955/1956 навчальному році українська мова вивчалася у 38 класах 24 шкіл 619 учнями (II кл. — 406 учнів, III кл. — 94, IV кл. — 119), то в 1957 р. за навчальним планом шкіл УРСР працювало 115 класів 70 шкіл з кількістю 2383 учнів. З першого вересня 1957 р. вивчення української мови було запроваджено в усіх п'ятих класах середніх шкіл півострова.

У 1957/1958 навчальному році українська мова вивчалася в 1704 класах з кількістю 26.787 учнів (1206 других, 94 третіх, 494 четвертих, 71 п'ятих, 23 шостих і сьомих класах). В 5–7 класах українську мову вивчали 3075 учнів.

Крім цього, були організовані школи з українською мовою навчання: Сімферопольська середня, Столбівська початкова (Джанкойський район), Долинівська початкова (Зуйський район), Морська початкова (Чорноморський район), класи з українською мовою навчання в Білогірському районі.

1 вересня 1957 р. в м. Сімферополі розпочала роботу середня школа-інтернат з українською мовою навчання для 280 учнів 5–10 класів. Задля поступового переходу роботи шкіл області на навчальний план шкіл України Кримським обласним відділом освіти було порушено клопотання перед міністерством освіти про виділення коштів на перепідготовку кадрів. Міністерство задовольнило прохання обласно, асигнувавши для цієї мети в 1957/1958 навчальному році 1.522 тисячі карбованців. Це дало можливість охопити курсовими заходами по вивченню української мови всіх учителів других класів в кількості 1200 чоловік. У Кримську область було відряджено для роботи на курсах 40 висококваліфікованих фахівців української мови і методики її вивчення з інших областей України, надіслано відповідну літературу. Завдяки допомозі Міністерства освіти УРСР на Кримському півострові були організовані Курси по вивченню української мови. Усім учителям після проходження курсів були вручені посвідчення про право викладання української мови в початкових класах. Більше ста вчителів, які одержали знання з української мови на курсах, були прийняті студентами в Кримський педагогічний інститут на український відділ філологічного факультету.

На допомогу вчителям у викладанні української мови з дозволу Міністерства освіти УРСР при Кримському обласному інституту вдосконалення вчителів створено кабінет української мови та літератури, головне завдання якого полягало у моніторингу стану викладання української мови та поширенню кращого досвіду окремих учителів. У свою чергу Інститут удосконалення кваліфікації вчителів активно займався підготовкою брошур на допомогу вчителям української мови, планів, словників, збірників диктантів, методичних розробок з української мови для вчителів других і третіх класів.

З метою підвищення фахового рівня у січні 1958 р. було організовано в м. Сімферополі семінар з української мови для вчителів других класів шкіл області, в якому прийняло участь 606 осіб. У містах Сімферополі, Феодосії, Ялті, Керчі, Євпаторії, Приморському районі під керівництвом методистів інституту вдосконалення вчителів було започатковано постійно діючі семінари з української мови для вчителів других класів.

Як зазначалося у звіті про роботу кримських шкіл у 1957/1958 навчальному році, поряд з успіхами з українізацією освітянської сфери спостерігалися і певні труднощі: «Трапляються випадки, коли вчитель проявляє безпорадність в тому чи іншому питанні методики викладання української мови, повсякденно в роботі вчителя виникають сумнівні питання, які вимагають негайної відповіді. А в переважній більшості шкіл області директори і завучі не знають української мови, і тому допомогти вчителеві неспроможні. Ці труднощі було б легше вчителеві подолати, якби в кожній школі українська мова вже тепер викладалась в п'ятих–сьомих класах. При цій умові спеціаліст української мови був би надійним консультантом для вчителів початкових класів, які роблять перші кроки в справі навчання української мови.

Вибіркове введення української мови призвело до того, що школи Кримської області працюють за двома навчальними планами. Це негативно відбивається на роботі шкіл. У зв'язку з цим виникла настійна потреба перебудувати роботу шкіл Криму за єдиним навчальним планом шкіл УРСР.

Навчально-матеріальна база для викладання української мови в школах Криму дуже і дуже бідна. В школах відсутні таблиці, методичні посібники, збірники для вправ, збірники диктантів і переказів, плакати, портрети письменників тощо. Облвно про це писав в Міністерство освіти неодноразово. Проте становище не поліпшилось. А в новому навчальному році вивчатиметься в усіх 2–3 класах, в багатьох 4-х, українська мова вводиться також в 551 п'ятому класі з кількістю 15165 учнів. Бібліотеки шкіл потребують поповнення українською літературою»⁹.

У 1958/1959 навчальному році українська мова вивчалася в усіх других, третіх та п'ятих класах. Як довідуємось з річного звіту про роботу шкіл кримської області за 1960/1961 навчальний рік українська мова вивчалася в усіх за незначним винятком у II–VII та окремих VIII–X класах. Поштовхом до згортання «м'якої» українізації в освітянській сфері послужило прийняття Верховною Радою УРСР у квітні 1959 р. закону «Про зміцнення зв'язку школи із життям і подальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР», який надавав право батькам вибирати своїм дітям мову навчання. За таких обставин кількість школярів, які вивчали українську мову почала зменшуватися. У 1970/1971 навчальному році в Криму залишилася лише одна українська школа у Сімферополі. Курс на впровадження української мови в освітянській сфері в умовах прихованої русифікації на початку 1970-х років було остаточно згорнуто.

Бажан Олег (з. Києв)

Кандидат исторических наук, старший научный сотрудник
отдела регионалистики Института истории Украины НАН Украины.

Исследуется деятельность партийных, советских и образовательных органов как центральных, так и местных, направленная на внедрение украинского языка в школах Крымской области сразу же после перехода полуострова к УРСР.

Ключевые слова: образование, украинский язык, Крым.

Oleg Bazhan (Kyiv)

Senior Research Fellow of the Department of Regional Studies at the Institute of History of Ukraine at the National Academy of Sciences of Ukraine, Candidate of Historical Sciences.

The article represents the results of the investigation on the activity of the party, Soviet and educational bodies on the central and local levels as for introduction of the Ukrainian language into schools of the Crimean region soon after the transition of the peninsula to the Ukrainian SSR.

Keywords: education, the Ukrainian language, the Crimea.

¹ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі — ЦДАВО України). — Ф. 1. — Оп. 2. — Спр. 507. — Арк. 1–2.

² Центральний державний архів громадських об'єднань України. — Ф. 1. — Оп. 6. — Спр. 2041 — Арк. 12.

³ Там само. — Арк. 27–28.

⁴ ЦДАВО України. — Ф. 2. — Оп. 13. — Спр. 865. — Арк. 49–51.

⁵ Там само. — Оп. 8. — Спр. 10935. — Арк. 16–17.

⁶ Там само. — Спр. 4999. — Арк. 247–248.

⁷ Сергійчук В. Український Крим. — К., 2001. — С. 244.

⁸ ЦДАВО України. — Ф. 2. — Оп. 9. — Спр. 38. — Арк. 1–5.

⁹ Там само. — Ф. 166. — Оп. 15. — Спр. 2358. — Арк. 97–103.